

Obsah:

Extra velké kousky (úvodník)	1
<i>P. Gorazd Cetkovský, O.Carm.</i>	
Kousek zapomenuté historie: německý výhonek Karmelu v severních Čechách	2
<i>Kateřina Lainová</i>	
„Temná noc“ v kázáních Jana Taulera	9
<i>Fra. Jan od sv. Bruna, OCD</i>	
Několik podnětů z četby karmelitánské řehole svatého Alberta (2. část)	17
<i>P. Gorazd Cetkovský, O.Carm.</i>	

Extra velké kousky

mají být většinou lákadlem, ale o délce článků v časopise (stejně jako o délce kázání při bohoslužbách) to platí asi spíš naopak. Přesto první číslo letošního ročníku časopisu Karmel je právě takové. Ale přiznám se Vám, že mu to ani moc nezazlívám. Jsem vděčný Katce Lainové za zpracování kapitoly z dějin Karmelu u nás, která už málem upadla v zapomenutí. A přitom si vzpomínám, že když jsem ještě za totality navštěvoval Bílou Vodu, vzhlížely řeholní sestry z ostatních tam internovaných řádů ke karmelitkám Božského Srdce Ježíšova s velkou úctou. Byly to pro ně: karmelitky! Až po čase jsem zjistil, že vlastně nejde o karmelitky s přísnou klauzurou, ale od dětí z dětských domovů. To, jak dobře dokázaly svou charitativní službu spojit s karmelskou vydaností Pánu a jak se – když jim vnější služba byla znemožněna – jednoduše a věrně zaměřily na život modlitby, považuji za stále platný odkaz těchto sester pro Karmel v Čechách – i po tolika letech od jejich úmrtí. Kromě toho mi v tomto čísle dělá radost, že dva ze tří článků usilují přiblížit část bohatství karmelské tradice co nejširšímu okruhu čtenářů – nejen řeholníkům a řeholnicím, ale také terciářům a všem laikům. A ve třetím článku nám bratr Jan skrze nauku Jana Taulera dává nahlédnout do hlubin duchovního života, které se před námi přece jen neotvírají zas tak často... Tedy: Bohu díky! Kéž Vám časopis Karmel i v tomto novém ročníku prokazuje dobrou službu! A pokud na jeho vydávání chcete přispět a nemáte možnost učinit to přímo (někomu z bratří karmelitánů), můžete použít složenku, kterou do tohoto čísla vkládáme. Pán Bůh Vám ve Vašich rodinách odplatí všechnu Vaši přízeň duchovní i hmotnou!

P. Gorazd Cetkovský, O.Carm.

Kousek zapomenuté historie: německý výhonek Karmelu v severních Čechách

Kateřina Lainová

Společenství Karmelitek Božského Srdce Ježíšova (Carmel a Divino Corde Jesu, DCJ) vzniklo v roce 1891, v době masivní industrializace, kdy dosud nebylo ani stopy po sociálním státu, v době vzrůstajícího se ateismu a liberalismu. V odpověď na duchovní a sociální potřeby doby se jeho zakladatelka Anna Maria Tauscher rozhodla vytvořit společenství, které by kontemplativní duch Karmelu vnášelo do činné služby opuštěným dětem. V názvu nového společenství symbolicky vyjádřila myšlenku lásky a usmíření – společenství má láskou odpovídat na lásku Boha Otce, kterou nám projevil v Ježíši Kristu. Ke znaku Karmelu pak přidala trnovou korunu jako symbol utrpení mystického těla Kristova.

V konstitucích kongregace, které zakladatelka vytvořila tak, že řeholi bratří blahoslavené Panny Marie z Hory Karmel opatřila některými dodatky a změnami, odpovídajícími charakteru nového společenství, najdeme tři nejdůležitější body:

sestry mají být před Bohem **oproštěny** v kontemplaci, zapomínání na sebe a odříkání,

mají být **Bohu oddány** skrze apoštolát – každá sestra musí cítit odpovědnost za všechny lidi a spolu s nimi trpět a svou každodenní námahu v lásce přinášet Bohu,

a **stát před Bohem** zástupně za všechny lidi, kteří jsou Bohu vzdáleni nebo ho odmítají.¹

Zakladatelka

Zakladatelka řádu – Anna Maria Tauscher (řádovým jménem Marie Tereza od sv. Josefa), dcera luteránského pastora – se narodila 19. června 1855 v Sadowě u Frankfurtu nad Odrou (dnes Sandow v Polsku). Když jí bylo deset let, rodina se přestěhovala do Berlína.

Se zasvěceným životem se setkala v době dospívání, když ji a její sestru rodiče na dva roky poslali do penzionátu v Gnadau. Tamní řeholnice na Annu Marii udělaly velký dojem svou obětavostí a láskou.

Ve svých třiceti letech se stala vedoucí ústavu pro duševně choré v Kolíně nad Rýnem, a když jí bylo třiatřicet, přestoupila k římskokatolické církvi. Ředitelem kliniky však byl evangelík, a tak ji tento krok stál místo. Další zaměstnání

hledala velmi obtížně, na čas ji pod svou střechu přijaly kolínské augustiniánky a vydělávala si úklidem. Poté se jí podařilo získat místo společnice jisté bohaté dámy, která jí po nějaké době darovala větší částku peněz.² Za tyto peníze se Anna Maria Tauscher rozhodla zřídit domov pro opuštěné děti.

V místním tisku byly tehdy často v inzerátech nabízeny (na prodej nebo darem) děti – nemanželské, osiřelé, opuštěné, nechtěné. Nouze dělnických čtvrtí byla obrovská – příbytky těchto nejchudších pracujících často neposkytovaly víc než střechu nad hlavou, mnozí neměli ani to a museli přespávat v noclehárnách. Pro velký počet dětí tak tvořila ulice hlavní nebo jediné místo k životu a hram.³ Právě těmto dětem chtěla Anna Maria poskytnout dobrý domov, vzdělání, a hlavně lásku – dát jim pocítit, že jsou chtěné a milované. Toto své dílo započala roku 1891 a nazvala je Domov sv. Josefa.

Domov sv. Josefa v Krupce

Zakladatelka –
matka
Marie Tereza
od sv. Josefa

Na zahradě prvního domova v Mostě

Domov sv. Josefa v Maršově

Druhý domov sv. Josefa v Mostě

1 100 Jahre Karmel vom Göttlichen Herzen Jesu 1891–1991, Leutesdorf am Rhein, str. 216n.

2 Berliner Morgenpost vom 14. 5. 2006; Cirstin Listing: Das Glück der Waisen.

3 100 Jahre Karmel vom Göttlichen Herzen Jesu 1891–1991, Else Budnowski, str. 12nn.

První domov v Berlíně

Dům, který Anna Maria pro první Domov sv. Josefa získala, byl poněkud zanedbaný činžák v Topolové ulici (Pappelalle), zčásti dosud obývaný nájemníky. Začala zde spolu s několika družkami, třemi dětmi bez domova a 500 markami v kapse. Chtěla tu postupně vybudovat nejen domov pro děti, ale také společenství sester, které by žily životem Karmelu a zároveň se věnovaly nejen péči o děti bez domova, ale i domácím misím v dělnických čtvrtích a péči o cizince (v Berlíně té doby to byli konkrétně Italové).

Začátky rozhodně nebyly snadné – dívky, které kolem sebe měla Anna Maria Tauscher zpočátku, se ukázaly nedozrálé k tak obtížné službě a ona se cítila velmi osamělá. Prostředky na živobytí a na provoz domova sháněla obtížně, také proto, že katolický tisk své čtenáře od podpory domova odrazoval.⁴ Její společenství také dlouho čekalo na oficiální uznání ze strany pastýřů církve (od diecézního biskupa a od římské kurie). Původně mělo jen status zbožného spolku s názvem „Služebnice Božského Srdce Ježíšova“. Proto členky nesměly nosit řeholní oděv.

Šíření díla

Přesto se podporovatelé našli a dílo se rozběhlo; v průběhu několika let byly zřízeny další dva domy v Berlíně a od roku 1897 sestry rozšířily svou činnost do dalších zemí. Důvodem bylo i to, že první dům v Berlíně se z důvodu nesouhlasu místního biskupa nemohl stát mateřským klášterem, ve kterém by probíhal noviciát. Proto Marie Tereza usilovně cestovala po Evropě a hledala vstřícného biskupa, který by se jejího společenství ujal. Na svých cestách zakládala stále nové domovy sv. Josefa.

Všude, kde se sestry usadily – a mířily zejména do dělnických oblastí velkých a průmyslových měst – zřizovaly domovy sv. Josefa pro děti bez domova, věnovaly se však i další službě. Samy v letáčku, který vydaly v roce 1918, uvádějí, že k jejich působení patří:

1) „Výchova chudých, opuštěných dětí, které od věku jednoho roku přijímáme (do našich domovů) za poplatek nebo bezplatně a s mateřskou láskou o ně pečujeme až do věku, kdy chlapci mohou jít do učení a dívky se dokáží uživit samy.“

2) „Služba dětem žijícím v rodinách: školní i předškolní děti z dělnických rodin mohou v domovech trávit buď celý den nebo čas po vyučování; škole odrostlé dívky se tu mohou naučit ručním a domácím pracím, přičemž večery jsou vyhrazeny dělnicím z továren; pokud je třeba, obdrží tyto děti i peníze nebo oblečení.“

3) Tzv. vnitřní misie: „Sestry, které se k tomu hodí, vyhledávají katolické rodiny, aby je povzbudily k návštěvě kostela a přijímání svátostí, nesezdané

4 Berliner Morgenpost vom 14. 5. 2006; Cirstin Listing: Das Glück der Waisen.

páry pak motivují k tomu, aby se nechaly oddat v kostele. Dělají také vše pro to, aby obstaraly chudým a nemocným materiální pomoc, stejně tak se snaží přivést rodiče k tomu, aby nechali pokřtít svoje často nepokřtěné děti a posílali je do katolického náboženství. Hodiny náboženství probíhají v domovech sv. Josefa několikrát do týdne.

4) Zřizování veřejných kaplí, zejména v těch místech nebo městských čtvrtích, kde dosud katolický kostel není, nebo je příliš daleko.

Kromě každodenní mše svaté je v domovech každý čtvrtek a pátek adorace před Nejsvětější Svátostí, v neděli pak slavnostní mše s kázáním a odpoledne pobožnost a požehnání.⁵

V domovech zavedla Marie Tereza (v té době poměrně novátorský) rodinný systém – děti bydlely ve skupinách po šestnácti s jednou sestrou, která je měla na starosti. Marie Tereza dbala také na to, aby pokud možno u všech domovů sv. Josefa byla zahrada nebo alespoň dvorek, kde by si děti mohly hrát. Děti z domovů navštěvovaly veřejné školy, aby se nestupňovala izolovanost od ostatních dětí.⁶ Sama Marie Tereza k tomu píše: „Výchova dětí se (u nás) řídí přísnými pravidly, která jsou sestry povinny zachovávat, a která se od počátku osvědčila, neboť naše děti se oproti dětem z jiných ústavů vyznačují bezstarostnou veselostí a dobrým zdravím.“⁷

Poměry týkající se financování provozu domovů se časem také zlepšily – nová zařízení v jiných zemích byla nejprve financována německými dárci, postupně se však mohla spoléhat na štědrost místních dobrodinců. Kromě psaní žádostí o podporu různým mecenášům i institucím chodily sestry po domácnostech se sbírkou.

Jak už jsme zmínili, společenství šířilo svoji činnost poměrně živě po celé Evropě a časem dokonce i mimo ni (do Kanady, USA a střední i Jižní Ameriky). Soupis domovů sv. Josefa z října roku 1910 uvádí 1 dům v Itálii (mateřský klášter s noviciátem), 6 domů v Rakousko-Uhersku (z toho 2 v Čechách), 2 v Holandsku, 1 v Anglii, 2 ve Švýcarsku a 6 domů v Německu (z toho 5 v oblasti Berlína).⁸

Cesta k tomu, aby se společenství dívek kolem Marie Terezy stalo skutečnou řeholní komunitou, nebyla snadná. Ačkoliv už v roce 1897 přijal Marii Terezu v Římě generální představený bosého Karmelu a přidružil ji (ji osobně) k řádu, celé její společenství bylo k řádu přičleněno až roku 1904. Téhož roku byl v italském Rocca di Papa založen noviciátní dům a mateřský klášter. Nová řehole byla schválena roku 1910 a s konečnou platností roku 1930. Mateřin-

5 Brief aus dem St. Josefsheim. Ein Einblick in die Wirksamkeit der St. Josefsheime. Herausgegeben von Maria Teresia Tauscher, 1918.

6 Gesuch um Erlaubung der staatl. Genehmigung d. Karmelitin. v. göttl. Herz. Jesu, M. Maria-Teresia v. hl. J., 7. Juli 1910.

7 Tamtéž.

8 Verzeichnis der St. Josefsheime Heimstätten für heimatlose Kinder, October 1910.

cem se později stal klášter v holandském Sittardu, posvěcený roku 1924. Tam byla také Marie Tereza po své smrti v roce 1938 pohřbena.

Ale vraťme se na počátek. Prvními domy, které Marie Tereza od sv. Josefa založila mimo oblast Německa, byly dva domovy sv. Josefa v severních Čechách – v Krupce u Teplic a v nedalekém Maršově (oba v roce 1896, nebo spíše 1897).

Krupka

Městečko pod Krušnými horami, s dlouhou hornickou tradicí (nejprve se tu těžil cín, později uhlí), které od poloviny 19. století naplno zasáhla industrializace, se stalo po Berlíně prvním místem, kde sestry založily domov sv. Josefa pro děti bez domova. Na podzim roku 1896 si zde pronajaly malý dům („Nazaretský domek“) a v březnu 1897 tu již pečovaly o 15 dětí. Marie Tereza píše: „Potřebnost takového zařízení se ukázala okamžitě – domov byl brzy přeplněn a záhy byly v sousedství pronajaty další prostory, aby bylo možno zaopatřit 50 dětí.“⁹ I tak musely děti přespávat v dalším domě vzdáleném sedm minut chůze. Tyto domy navíc neměly ani dvorek ani zahradu.¹⁰

Žádosti o přijetí dětí do domova se však množily, a proto Marie Tereza Tauscher v roce 1901 Krupku navštívila, aby tu pomohla s nalezením vhodnějších prostor. S pomocí rektora jezuitské koleje v Bohosudově se podařilo v Krupce získat rozsáhlý pozemek, zvaný Lužní Dvůr (Auenhof), jehož přednostmi byly zejména velká zahrada a samostatně stojící nízká budova, kterou sestry ihned přebudovaly na kapli.¹¹ Přes menší potíže s místním farářem, zapříčiněné tím, že společenství nemělo v Rakousko-Uhersku registraci před státem, se tu sestry výborně zabydlely a dokonce získaly od litoměřického biskupa Emanuela Jana Schöbela (1882–1909) právo nosit v jeho diecézi řeholní oděv. Biskup jim také pravidelně ustanovoval zpovědníky z řad místního duchovenstva. Ke zřízení noviciátu v Krupce však nesvolil.

Maršov

Krátce po zřízení domova v Krupce se sestry usadily také o kousek dál, v Maršově. Historie tohoto domu je poměrně krátká. Pozvali je sem místní kněz P. Schäfer a Msgr. Kovac. Dům, který sestrám nabídli, patřil rodině mons. Kovace. Marie Tereza o tom napsala: „Byl to starý mlýn, vzdálený od kostela 30 minut chůze. Budova ani její poloha rozhodně nebyly pro nás vhodné, přesto ji bylo třeba ‘v pokoře’ přijmout.“¹² Pater Schäfer se však od počátku vměšoval do činnosti sester a do chodu domova sv. Josefa, určil sestry i představenou, které tam měly působit, a posléze prakticky převzal vedení domu. Tyto sestry se ovšem pak odtrhly od řádu a odešly. Pořádek byl obnoven až

9 Gesuch um Erlaubung der staatl. Genehmigung d. Karmelitin. v. göttl. Herz. Jesu, M. Maria-Teresia v. hl. J., 7. Juli 1910.

10 Selbstbiografie der Stifterin, str. 137nn.

11 Tamtéž, str. 140.

12 Tamtéž, str. 100.

příchodem nových věrných sester z Německa (roku 1898). Mons. Kovac matku Marii Terezu vybídl, aby její sestry v Rakousko-Uhersku vstoupily do třetího řádu Karmelu, který zde měl (narozdíl od jejího společenství) státní souhlas, nebo aby odešly. „Nikdo z nás nechtěl vstoupit do III. řádu, a tak jsme se rozhodly Maršov opustit.“¹³

Most

Z Maršova se sestry i s dětmi, o něž pečovaly, přestěhovaly v zimě roku 1900 do Mostu. Zde se jim dostalo po všech stránkách vlídného přijetí. Mostecký děkan byl za jejich příchod vděčný a obyvatelé byli rovněž vstřícní. Sestry si nejprve pronajaly domek v Jezerní ulici naproti kapucínskému klášteru. Domek měl vzadu i malou zahrádku a kostel byl přes ulici, což obojí sestrám i dětem velmi vyhovovalo.

Pořízení domu v Mostě a stěhování z Maršova se zúčastnila i matka Marie Tereza; sestra Maria-Theresia Demetz, která ji při tom doprovázela, o tom podává svědectví: „Brzy ráno jsme šly do kapucínského kostela, kde bylo několik mší svatých. Odtud mě milá matka poslala rovnou na nádraží, abych v Maršově vyzvedla děti a sestry. Tam již stál velký vůz naložený rámy postelí, stoly, lavicemi a slamníky, mezi tím kuchyňské potřeby a nádobí, pytle ze spíže a podobně. Sestry ušily chlapcům ruksaky, aby si v nich mohli odnést svoje osobní věci... Každá sestra vzala jedno dítě do náruče, další vedla za ruku a tak se šlo půl hodiny křupajícím sněhem na nádraží. Bylo to v lednu roku 1900. Děti z toho měly velkou legraci... Vždyť pro mnohé to byla jejich první cesta vlakem po železnici, tedy báječný zážitek... Za hodinu jsme byli v pěkném městě Mostu a pestrý houf procházel rušnými ulicemi. Tu se otvíraly dveře i okna, aby se lidé podívali na tu zvláštní karavanu, která procházela kolem. ‘To jsou sirotci’, zaslechli jsme, ‘v Jezerní ulici se otvírá sirotčinec. Ach, ti ubozí malí chudáčkové!’... Mezitím již přicházeli dobří lidé a přinášeli dary ‘pro ubohé malé sirotky’, jak jim říkali... A tak to mostečtí dělali stále, takže tam nebyla žádná nouze.“¹⁴

Po čtvrtstoletí svého působení v tomto městě (r. 1926) sestry získaly rozlehlý pozemek v mostecké čtvrti Zahražany a postavily tam velký dům se zahradou. Na tomto místě působily dalších zhruba 20 let.¹⁵

Sestry zamýšlely zřídit ještě jeden domov sv. Josefa – v Chebu. Měl sloužit i jako provinciální dům s noviciátem. V soupise domů z roku 1910 Cheb figuruje s poznámkou, že dům zde bude založen po uznání řádu ze strany Rakousko-Uherska. Toto uznání sestry ještě v roce 1910 získaly, k založení domu však nakonec nedošlo.

13 Tamtéž, str. 135. K bosému Karmelu se přičlenily r. 1904 jako společenství řeholní, ne terciáři.

14 Bericht von der Übersiedlung von Marschen nach Brüt 1900 von Sr. Maria Theresia Demetz.

15 100 Jahre Karmel vom Göttlichen Herzen Jesu 1891–1991, str. 94.

Po druhé světové válce

Po válce, když do Československa přišli Rusové, připojily se sestry i s dětmi k proudu uprchlíků mířícímu do Německa. Krupku opustily již počátkem června 1945. Svědectví o příchodu ruských vojáků do Krupky a následném útěku obyvatel vyličila jedna z tamních sester, Magdalena, která dosud žije v mateřském klášteře v holandském Sittardu: cesta válkou poničenými kraji byla hodně strastiplná i nebezpečná, uprchlíci byli ruskými vojáky ohrožováni a olupováni o to málo, co si nesli s sebou, putovali o hladu a žízni v přeplněných vagonech, i dobytčích. Zpráva však přináší i svědectví o pomoci od dobrých lidí, které utečenci cestou potkali. Nakonec sestry s dětmi šťastně dorazily do domova sv. Josefa v Berlíně v Topolové ulici.¹⁶

Domov sv. Josefa v Krupce byl vyvlastněn státem, domov v Mostě musely sestry prodat, k čemuž bylo z Říma svoleno roku 1948.¹⁷ Dům v Mostě však ani poté nepřestal sloužit dětem: nějakou dobu byla v jednom ze dvou křídel dokonce umístěna dětská nemocnice, poté tu byl kojenecký ústav, nyní je zde domov pro děti do tří let věku.

Sestry, které hned po válce neuprchly, byly po zákazu veřejného působení řeholí komunistickým režimem internovány ve sběrném klášteře v Bílé Vodě (na Jesenicku u hranic s Polskem), spolu s dalšími asi 300 řeholnicemi z 12 různých řádů. Ještě v roce 1950 se německým sestrám s velkými obtížemi podařilo odejít do zahraničí, avšak deset sester v Bílé Vodě zůstalo, přes intervence z mateřského kláštera. V jejich stáří se tam o ně pak až do jejich smrti s láskou staraly sestry vincentky. Poslední karmelitka Božského Srdce Ježíšova zemřela v Bílé Vodě v prosinci 1989 ve věku 97 let.¹⁸

Současnost

Nyní už v našich zemích Karmelitky Božského Srdce Ježíšova nepůsobí. Nejblíže je najdeme u sousedů v Rakousku a Německu, nejdále na jihoamerickém kontinentu. První dům v berlínské Topolové ulici fungoval i v časech NDR, nyní slouží jako domov pro seniory, mateřská škola a biskupské vzdělávací středisko. Ostatní domy v Berlíně musely být kvůli nedostatku sester uzavřeny.

Společenství se – tak jako na počátku své existence – snaží odpovídat na potřeby doby: činnost sester se posunula od péče o sirotky k péči o seniory, k pomoci ve farní pastoraci, péči o matky a cizince, vždy podle hesla zakladatelky, matky Marie Terezy od sv. Josefa: „Ve všech vidět Boha, ve všech Boha milovat, Bohu ve všech sloužit“.

16 Chronik des St. Josefshomes v. d. Engeln, Graupen. Einzug der Russen in der Christi-Himmelfahrt-Woche 1945.

17 100 Jahre Karmel vom Göttlichen Herzen Jesu 1891–1991, str. 94.

18 Tamtéž, str. 94.

Marie Tereza Tauscher byla 13. května 2006 blahověstena. Přitom bylo stano-
veno, aby se její památka při liturgii připomínala 30. října – toho dne v roce
1888 konvertovala ke katolické církvi.

„Temná noc“ v kázáních Jana Taulera

Fra. Jan od sv. Bruna, OCD

Nauka o „temné noci“¹ jako etapě zvláště intenzivního očišťování, do kterého člověk vstupuje (nebo je Bohem uváděn) na své duchovní pouti, bývá spojována zejména se jménem bosého karmelitána, mystického učitele, sv. Jana od Kříže. A skutečně, sv. Jan má mimořádnou zásluhu nejen v tom, že temnou noc do hloubi duše prožil, ale také v tom, že dokázal svou zkušenost vyjádřit a uspořádat do traktátů, v nichž systematicky pojednává o významu a místu temné noci v životě člověka.

Dominikán Jan Tauler² nevytvořil svým dílem syntézu podobnou té, kterou po sobě zanechal sv. Jan od Kříže. Jistě je to dáno i tím, že Tauler nikdy nepsal jediný traktát, veškeré jeho dochované dílo čítá asi 90 kázání, zachycených jeho posluchači, především řeholníky a řeholnicemi ve Štrasburku a Kolíně nad Rýnem. Přesto se dá říci, že temnota nebo i celé období „temné noci“ je ve zmíněných kázáních tématem poměrně hojně zastoupeným a považovaným – podobně jako u Jana od Kříže – za mimořádně důležitou, lze dokonce říci za přelomovou, etapu na cestě k sjednocení s Bohem či „narození Boha v duši“.³ Sám Jan od Kříže dílo svého o dvě stě let staršího předchůdce četl a nechal se jím významně inspirovat.

Podívejme se nejprve, jaké místo zaujímá „temná noc“ v celku Taulerovy nauky.

1 Jan Tauler pojem „temná noc“ systematicky nepoužívá, proto v tomto článku tento výraz obvykle uvádím v uvozovkách.

2 Dominikán, narozený kolem roku 1300 ve Štrasburku. Zde vstoupil do kláštera a setkal se s Místrem Eckhartem, který jeho duchovní cestu silně ovlivnil. V kázáních o něm Tauler ke svým posluchačům mluví jako o „mistru, jemuž vy nerozumíte“. Po kněžském svěcení působil především jako kazatel a duchovní vůdce v prostředí ženských řeholních komunit, domech bekyní (žen laiček žijících intenzivním duchovním životem) a hnutí „Božích přátel“.

3 „Narození Boha v duši“ je jedním ze základních témat německé středověké mystiky. Významové je zřejmě velmi blízké „duchovnímu manželství“, o kterém mluví sv. Jan od Kříže. Termín duchovní manželství však asi lépe vyjadřuje vztah a ono vzájemné obdarování, které je typické pro nejvyšší stupně duchovního a mystického života.

1. Boží záměr s člověkem

V kázání, které je v edicích uváděno jako první, prosloveném na Boží hod vánoční, se Tauler zmiňuje o trojím zrození Božího Syna, které v tento den také slavíme. Kromě rození „v božské podstatě a rozdílnosti Osob“ a pozemského narození z Panny Marie zná mystik ještě rození, které „spočívá v tom, že se Bůh den co den a hodinu co hodinu vpravdě duchovně rodí v každé dobré duši milostí a láskou.“⁴ Dá se říci, že tato myšlenka bude, i když někdy vyjádřena jinými slovy, ústřední ve většině Taulerových kázání na nejruznější biblické texty, čtené během liturgického roku, které však vždy budou vyloženy s poukazem na sjednocení člověka s Bohem a Boží zrození v člověku.

V desátém kázání takto parafrázuje Ježíšova slova z velekněžské modlitby: „Ať jsou s námi jedno, jako my jsme jedno, já v tobě a ty ve mně, ne spojení, nýbrž dokonale jedno; ať i oni jsou jedno s námi, ne však přirozeností, nýbrž milostí.“⁵ Toto zrození skrze milost působí v člověku Duch svatý. Tauler klade velký důraz na otevřenost člověka, na jeho disponovanost pro přijetí Duha a narození Boha v duši. Předkládá v tomto ohledu na první pohled až nelidské požadavky: člověk musí usebrat a obrátit všechny své síly, nižší i vyšší, aby tak došlo ke sjednocení všeho rozptýlení, musí hledat ve všem pouze Boha a nehledat útěchu jinde než v Bohu. Dále je potřeba osvobodit se od veškerého lpění a vlastnění a dojít radikální pokory, která se zcela otevírá Bohu a očekává vše pouze od Boha, bez nároku, že by člověk mohl něčeho dosáhnout pouze vlastními silami nebo vlastním přičiněním.

V kázání šestnáctém, kde Tauler komentuje verše Janova evangelia (16,7-15) a především Kristův výrok: „Je pro vás dobře, že odcházím. Když neodejdu, Přímluvce k vám nepřijde,“ vykládá tato místa ve smyslu, že je nutné, abychom prošli situacemi, kdy se nám Kristus bude zdát daleko a budeme zakoušet opuštěnost, bezútěšnost, neschopnost k jakémukoli dobrému dílu a budeme neteční, chladní, těžkopádní a zarmoucení.⁶ Popis těchto bezútěšných stavů a pocitů se pak často opakuje, i když jinými slovy, i v řadě dalších kázání. Člověk v oněch chvílích nemá situaci ve svých rukou, moderními poj-

4 Srv.: Miloš Dostál, Martin Žemla (ed.): Jan Tauler, Propast k propasti volá, Krystal OP, Praha 2003, s. 84. (Citované dílo je základním pramenem, v němž se nacházejí nezkrácená kázání Jana Taulera v českém překladu. Obsahuje však pouze 18 z asi 90 zachovaných kázání. Pokud budu v citacích uvádět stranu, jde vždy o citaci tohoto díla. Několikrát ocituji i kázání do češtiny dosud nepřeložená. V tom případě se vždy jedná o mé volné překlady z italské edice: Marco Vannini (ed.): Giovanni Taulero, I Sermoni, Paoline, Milano 1997. Budu je citovat v běžně užívané formě V 1,2,3..., bez čísla strany. Několikrát bohužel půjde o citace vycházející z mých poznámek z četby Jana Taulera, u kterých již nejsem schopen dohledat citované místo. V takovém případě uvádím text v uvozovkách bez dalšího odkazu.)

5 V 10, s. 90-91.

6 V 16.

my bychom mohli říci, že může zakoušet stavy blízké až jakémusi psychickému zhroucení, neboť Tauler varuje, že se může objevit i „nekontrolovatelný smutek“. Bůh však má situaci pevně ve svých rukou, žádá jen od člověka, aby se nechal přetvářet, očišťovat, aby byl ochotný „snášet Boha“.⁷ Pokud k tomu člověk přivolí, dojde obdivuhodné proměny: mnohost se stane jednoduchostí,⁸ utrpení radostí, rozrušení klidem a každá hořkost se promění v pravou sladkost.

Nastínili jsme tedy cíl, ke kterému Bůh touží člověka vést (ke sjednocení se sebou samým, k jeho vlastnímu narození v nás), i náročnou cestu, po níž se k tomuto cíli dochází (cestu postupného očišťování). A právě této cestě bychom se šířejí věnovali v následujícím bodě.

2. „Temná noc“ aktivní a pasivní

Je třeba zdůraznit, že Jan Tauler nepoužívá terminologii svatého Jana od Kříže a o aktivní a pasivní noci ve svých kázáních nemluví. Přesto se zdá, že rozeznává jakési dvě základní etapy duchovního putování. V jedné je aktivní člověk, který hledá Boha, v druhé Bůh, který hledá člověka. Zvláště patrné je to v kázání třicátém sedmém, v němž Tauler podává alegorický výklad evangelijního podobenství o ženě, která ztratila jednu stříbrnou minci (Lk 15,8a): „Jak probíhá toto hledání v člověku? Děje se v něm jednak způsobem činným, jednak trpným. Činné hledání spočívá v tom, že člověk hledá; trpné pak v tom, že je hledán.“ Aktivní hledání pak probíhá jednak „vnějškově“, což spočívá především v pěstování ctností, a jednak „vnitřně“, a toto vnitřní hledání spočívá v tom, že „člověk vchází do svého vlastního základu, do svého nitra a tam hledá Boha, jak nás sám o tom poučil, když řekl: ‘Království Boží je ve vás’. Kdo chce nalézt toto království – a to je Bůh s celým svým bohatstvím a ve svém vlastním bytí a přirozenosti –, ten ho musí hledat tam, kde je: v nejvnitřnějším základu, kde je Bůh duši daleko bližší a vnitřnější, než je ona sama sobě.“⁹

Na toto hledání, které člověk vnímá jako hledání ze své strany, navazuje hledání z Boží strany: „Když člověk do takového domu vejde a hledá tam Boha, obrátí celý dům vzhůru nohama. Načež Bůh hledá zase jeho a obrací celý

7 V italském překladu, z kterého jsem pro svou neznalost němčiny nucen vycházet, se nachází spojení „patire Dio“. Patire má široký význam od trpět až k zakoušet. Zvolil jsem překlad „snášet“, neboť „patire“ se často používá pro vyjádření zkušenosti bolestné. V Taulerově slovníku toto „snášení Boha“ znamená dispoziční oproštění člověka, který v sobě samém nechává radikálním způsobem místo Božímu působení a vše přijímá od Boha. Jedná se o námět hojně zastoupený v německé mystice.

8 Jednoduchost, zjednodušení jsou dalším častým tématem Jana Taulera. Jde o vyjádření zkušenosti člověka, jehož vše odkazuje na jediný Objekt – Boha, a jehož modlitba byla zjednodušena – z mnohosti myšlenek k jednoduchému pohledu.

9 Srv.: V 37, s. 118.

dům naruby jako ten, kdo něco hledá: to odhodí sem, to zas tam, až najde, co hledá. Právě tak je to s tímto člověkem: jakmile vejde do toho domu a hledá Boha v tom nejvnitřnějším základu, tu přichází Bůh a sám hledá člověka a celý dům obrátí naruby.¹⁰ Nutnost tohoto Božího zásahu k tomu, aby se někdo mohl stát opravdu člověkem Božím – „vznešeným“, poukazuje jednak na nedostatečnost lidského nahlížení věcí, které musí dostat jakýsi Boží punc, a jednak na naprostou prvořadost pasivní askeze před aktivní, což je jeden ze zásadních aspektů spirituality rýnsko-vlámských mystiků.¹¹ V toméž 37. kázání Tauler upozorňuje, že jakmile „Bůh vstoupí do tohoto domu, do vnitřního základu, všechny způsoby a formy, v nichž se Bůh tak či onak představuje, jsou člověku odňaty a všechno je nadobro převráceno, jako by člověk nic z toho nikdy nepřijal“. Zde jasně spatřujeme prvenství askeze, kterou jsme nazvali pasivní: „V takovém převrácení, pokud se mu člověk dokáže odevzdat, je doveden nevýslovně dál, než ve všech těch skutcích, způsobech a záměrech, které kdy byly vymyšleny a vynalezeny.“ Jak bude toto „převrácení a vymetání domu“ prožíváno dramaticky, záleží na dispozici člověka. Tak ve svém kázání na Zjevení Páně¹² Tauler alegoricky vykládá význam darů, které mágové přinesli do Betléma. Myrha, která je hořká, je dávana člověku, když se odvrací od světa a obrací se k Bohu. Má zapudit každé zalíbení a zadostiučinění, které člověk nachází ve stvoření, neboť je třeba vyloučit každou „vlastnickou radost“. Tato myrha musí být hořká tím víc, čím větší bylo (nezřízené) přilnutí ke tvorům. Je to „hořkost přehořká“.

3. Tři období duchovního růstu a nutnost temné noci

Nyní se ještě pokusíme vymezit místo „temné noci“ v celkovém schématu duchovního rozvoje člověka, které je možné v kázáních zachytit, a spolu s tím prohloubit odpověď na možnou námitku: proč je tolik důležité projít chvílemi či celým obdobím utrpení, kterého se navíc nedostává „za trest“ člověku vyslovené zkaženému a zlému, ale naopak obyčejně člověku směřujícímu s rozhodností za Bohem?

Tauler pochopitelně nepopírá, že člověk je ve svém základu dobrý. Důležité však je právě chápání tohoto základu. Je to jakési „místo“ v člověku, to nejvyšší a nejvznešenější, co v člověku je, kde je člověk nejvíce sám sebou a kde se také nachází Boží obraz,¹³ který je do nás vložen. V kázání na verš z Izai-

10 V 37, s. 119.

11 Za nejvýznamnější rýnsko-vlámské mystiky jsou považováni tři němečtí dominikáni Mistr Eckhart, Jan Tauler a bl. Jindřich Suso a augustinian z Vlámka bl. Jan Ruyesbroeck.

12 V 3.

13 Jan Tauler je silně inspirován sv. Augustinem, který ve své reflexi dochází k tomu, že Božím obrazem je duchovní složka člověka (mens). Dnes je zřejmě více přijímán výklad, že celý člověk je Božím obrazem. Domnívám se však, že Jan Tauler je někde na pomezí obou pojetí.

áše: „Povstaň, Jeruzaléme, a rozjasni se!“ (60,1) říká Jan Tauler: „Bůh si nepřeje a nepotřebuje nic jiného na celém světě než jedinou věc... najít vznešený základ člověka svobodný a dobře připravený, aby v něm mohl uskutečnit své ušlechtilé a božské dílo.“¹⁴ Když se toto dílo uskuteční, vychází z tohoto základu světlo a energie i do ostatních, nižších částí člověka. V tomto smyslu pak Tauler zřejmě volně cituje výrok mistra Eckharta na řádové kapitule: „Světlo Ježíše Krista září v našem nitru jasněji, než mohou zářit všechna slunce na nebi; září z části vnitřní do části vnější, ne z vnějšku dovnitř.“¹⁵

Tauler si je však vědom, že jen málokdo žije v současném stavu lidské přirozenosti životem pramenícím z tohoto svého nejhlubšího základu a tedy z Boha. Mnoho lidí si vytvořilo „falešný základ“, jakési pouze psychologické já, z kterého pak vycházejí všechny jejich postoje a způsoby jednání. Hlavním znakem takového života je duch přivlastňování, který chce vše pro sebe, všechny věci vztahuje k sobě, a ne k Bohu, ve všem hledá v posledku sebe, a ne Boha. Dalšími znaky života na této více vnější lidské rovině je „zákonictví a farizejství“, na kterém člověk lpí a nechce se ho vzdát. „Zákoníky se rozumí lidé racionální, kteří překrucují všechno podle svého rozumování a smyslovosti; vnímají skrze smysly a vše podřizují rozumu jako způsobu k pochopení velkých věcí; v tomto jednání nacházejí svou slávu a vyslovují velká slova, ale v základu, odkud by pravda měla pramenit, zůstávají prázdní a zanedbaní.“ (...) „Farizeové jsou oni zbožní lidé, kteří se pokládají za dobré, mají úctu k sobě samým, jsou neústupní ve svých předsevzetích a cvičeních, své zvyky kladou nad všechno ostatní a chtějí pro to být ctěni a ve svém základu kárají všechny, kteří nejednají tak jako oni.“

Jak bylo řečeno, Bůh touží po vyléčení člověka, po jeho osvobození od jeho zaujetí sebou samým. „Temná noc“ je prostředkem, který Bůh s nesmírnou láskou používá, aby se toto dílo zbožštění, narození Boha v člověku, mohlo uskutečnit. Je nutná, protože falešný základ je často velice subtilní a skrytý, takže ho člověk nedokáže rozpoznat, a i když ho poznává, není ho svou aktivitou a askézí schopen zcela – a snad lze říci, že ani ne z větší části – odstranit. Temná noc je tedy jednou z etap duchovního putování.

Jan Tauler člení duchovní život podle klasického schématu: začátečník – pokročilý – dokonalý, přičemž přechod mezi těmito stupni představují dva procesy proměny: od nepodobnosti k podobnosti a od podobnosti k jednotě. K vykreslení této skutečnosti připodobňování používá obraz dřeva, které je postupováno ohněm, až se s ním nakonec stává jedinou věcí.¹⁶ Než se tak

Nejvyšší část duše je jistě nejvlastnější „místem“ Božího obrazu v člověku, avšak pokud člověk toto místo objeví a žije z něj, dostávají odtud světlo i ostatní části.

14 V 5.

15 V 76.

16 Obraz nesmírně drahý i sv. Janu od Kříže.

však stane, „přirozenost musí vytrpět mnoho smrtí.“ „Na tomto putování je mnoho divokých cest, pustých a neznámých, po kterých Bůh vede člověka, přitahuje ho a učí umírat. Ó děti, jak vznešený, plodný a podivuhodně krásný život roste z tohoto umírání!“

Ještě než člověk vstoupí do zmíněného umírání, poté co se ho Bůh začne dotýkat a vést ho k sobě, zakouší člověk velkou radost, avšak radost často příliš vnější, které navíc užívá jaksi nemírně. „Nechť si nabere tolik božského nápoje a plnými doušky pije, až bude docela opilý a tak plný Boha, že samým blahem a plností zapomene sám na sebe. Připadne mu pak, že dokáže divy, že by nezraněn prošel ohněm, vodou, skrze tisíc mečů že by pronikl..., a nebojí se smrti, radosti ani bolesti. To proto, že je opilý; říká se tomu 'jásot' – jubilien. Takoví lidé chvíli křičí, chvíli se smějí, chvíli zase zpívají...“

Zde však končí první etapa a začíná druhá, čas noci. „Když náš milovaný Pán vidí, že na sebe chtějí lidé naložit příliš mnoho,... zakročí jako dobrý hospodář, který má ve sklípku spoustu znamenitého vína, a jen co si lehne a usne, přikradou se jeho děti a tím vínem se nadobro opijí. Když pak vstane a uvidí, co se stalo, popadne pořádný prut a tak jim našlehá, že budou právě tak smutné, jako byly předtím veselé, a podá jim tolik vody, že budou střízlivé právě tak, jak byly předtím opilé.“¹⁷

Tato tvrdá Boží výchova však není samoúčelná. „On je takto vylákal a vysvobodil z nich samých a ze zajetí trpících tvorů, jenže oni tím až příliš zdivočeli, a tak je chce teď přivést k sobě střízlivé. Oni se pak pěkně upokojí a zklidní a vidí, kdo jsou a co zможou, protože přišli k sobě. Ti, které dřív nikdo nedokázal spoutat, kteří chtěli pořád víc, než jim kdo mohl dát, kteří chtěli víc vytrpět a víc vykonat, ti jsou teď takto umírnění.“¹⁸ Uvedená citace již předznamenává, co je nejdůležitější podmínkou, která umožní příchod Ducha svatého a Boží narození v nás. Je jí pokora. Ctnost, která se ve všech Taulerových kázáních neustále vrací. Podle pokory či pýchy se pozná pravý Boží přítel od falešného, pravověrný od heretika¹⁹. Tato pokora však nevychází pouze z racionální úvahy člověka o vlastní schopnosti či neschopnosti vykonat to či ono. Je to postoj naprostého odevzdání se do Božích rukou, v pravdě o sobě samém. Všechny noci směřují k tomuto vzdání se Bohu, kterého je člověk schopen tehdy, když je svlečen ze své porušené přirozenosti, která hledá především sebe (i když maskovaně a rafinovaně), když na místo falešného psychologického já nastupuje pravé já, které bylo ukryto v dosud neobjeveném základu.

¹⁷ Srv.: V 11, s. 98.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Slovo heretik je zde samozřejmě užito v analogickém smyslu. Běžně se jím rozumí člověk, který by zatvrzele popíral některý z nejzávažnějších bodů nauky katolické církve. Z kontextu je zřejmé, že Taulerovi nejde v tomto případě o věroučné názory, ale spíše o chybný celkový způsob, jakým člověk vnímá Boha, sebe sama, okolí.

Za příklad pokorného člověka Tauler dává svatého Jana Křtitele, který na dotazy poslů od židů a farizeů: „Jsi Eliáš?...“ (srv. Jan 1,19-27) odpovídá: „Nejsem“.²⁰ „Téměř nikdo nechce vyslovit 'Nejsem, já nejsem nic,' – ve zřejmém smyslu: já nejsem ten důležitý, nejsem ten, který chce stát v popředí. Všichni chtějí být 'něco'. Když ale někdo z celého milujícího srdce dokáže říci: „já nejsem“, pramení ze základu toho člověka věčné „Já jsem.“ Tento zdánlivý paradox poukazuje na fakt, že když se člověk dokáže vzdát sebezpotvrzování ze své strany, rodí se v něm pravé bytí, bytí Boha přítomného uvnitř nás.

Protože je náš duchovní vzestup především sestupem do propasti naší vlastní chudoby, vyplývá z toho i další zdánlivý protiklad: samotné překážky na naší cestě – pády, nevěrnosti, neschopnost plně se odevzdat, nemožnost vykořenit vše zlé v nás, se mohou a mají stát prostředkem, který nás uvede hlouběji do propasti naší chudoby a otevře nás perspektivě Božího milosrdenství. „Když je pole vyplené, zůstane často v hloubce kořínků onoho plevelu, ale nikdo si ho nevšimne..., když má pak dobré semeno vyrůst, vyroste i plevel... Proto se pokořte a s trpělivostí hleďte na plevel ve vás a jednejte tak, aby se on stal vašim očištěm.“²¹

Ještě dál jde Tauler v nauce o překážkách, které nás v posledku přivádějí k Bohu, v kázání prosloveném v den, kdy se slavila připomínka zjevení archanděla Michaela na hoře Gargano.²² Podle něj kromě toho, že má každý člověk svého dobrého anděla, který ho ochraňuje, má také svého zlého anděla, který mu neustále strojí překážky a podněcuje ho ke zlému, tak jako dobrý anděl k dobrému. Kdyby však člověk byl moudrý a svědomitý, odpor a zkoušky ze strany ďábla by pro něho byly mnohem prospěšnější než vše, co přichází od dobrého anděla. Neboť pakliže není boj, nebude ani vítězství.²³ Tato nauka se může zdát poněkud přehnaná, ale v posledku ukazuje na Taulerův optimismus a víru v konečné vítězství dobra. Touží pravděpodobně zbavit své posluchače přehnaného strachu ze Zlého. Ten je přece podřízen Bohu a nemá moc zvítězit (definitivně) nad tím, kdo kráčí v síle Boží. Naopak svou činností vposledku napomáhá výstupu člověka k Bohu, čímž vlastně zesměšňuje sám sebe. I ve vztahu ke zlému duchu platí: „všechno napomáhá k dobrému těm, kdo milují Boha“ (Řím 8,28).

Když člověk projde všemi zkouškami, utrpením a temnotou, které ho očišťují, a noří se v hluboké pokoře do svého základu, zakouší v sobě cosi z božského zrození a stává se vznešeným člověkem. Takový člověk „přijímá svědectví o světle“ (srv. Jan 1,7) v nižších i vyšších silách. Tak v rozumu „v tom vnitřním stvořeném světle vidí a chápe to, co je božské“. Z Taulerova textu se do-

²⁰ V 82.

²¹ V 74.

²² Byla slavena 8. května.

²³ Srv.: V 68.

konce zdá, že člověk již do určité míry vstupuje do perspektivy života budoucího věku. „Kdo by sem pronikl (totiž do vnitřního základu), nalezl by vpravdě Boha a sám sebe by shledal naprosto a jednoduše v Bohu; protože odtud se Bůh nikdy nevzdaluje... Tento základ – jestliže si ho člověk bedlivě hledí – vyzařuje do sil, které jsou pod ním, a jak nižší tak vyšší síly táhne a žene zpátky k jejich původu a počátku, pakliže je člověk vůči tomu bdělý, zůstává u sebe a naslouchá láskyplnému hlasu, který volá na poušti v tomto základu a všechno do něj stále více přivádí.“

Myslím, že poslední řádky nám daly nahlédnout, jak si Jan Tauler představuje ideál kontemplativního člověka. Není to člověk, který má mimořádné zážitky a zjevení – ty Jan Tauler naopak spíše odmítá – ani nejde o člověka, který nutně žije v samotě – ačkoli význam řeholního života je v jeho kázáních opakovaně vyzdvihován – ale jde o člověka, který byl uveden do nehlubší sféry svého bytí, kde nejjasněji září Boží obraz, ke kterému jsme byli Bohem učiněni, a takto ukryt ve svém základu odtud nahlíží – kontemplativním pohledem – i všechny „prosté a obyčejné“ věci tohoto světa.

4. Nesplnitelný a nikdy nekončící úkol

Člověk, který dosáhne „stavu dokonalosti“ – což nemůže nastat dříve, než mu Pán řekne podobně jako chromému u rybníka Bethezda: „Vstaň,“ (srv. Jan 5,8) – se stává skutečným „mistrem života“. ²⁴ Zakouší bytostný pokoj a svobodu, které jsou velmi rozdílné od pokoje a svobody těch, kteří „věří, že se osvobodí sami, a přetrhávají pouta dříve, než je čas.“ Mistři života jsou pak těmi, jejichž kázání a zvěstování Boha vychází ze zkušenosti, a je proto prospěšné a plodné.

Na začátku článku jsme se zmínili o rozhodující úloze Ducha svatého na cestě zbožštění. Duch svatý působí božské zrození v člověku. Bylo řečeno, že člověk se na jeho příchod musí náležitě připravit. Příprava, spočívající v askezi činné a trpné, však přesahuje možnosti člověka. Proto Tauler říká v kázání prosloveném o Letnicích: „Tam, kde má být přijat Duch svatý, musí on sám připravit místo, vytvořit zde prostřednictvím sebe sama vlastní receptivitu a také zde sám sebe přijmout.“ ²⁵ Tento na první pohled opět zvláštní výrok chce snad říci zhruba toto: i ve fázi, kterou my vnímáme jako „aktivní“, jako fázi naší činnosti a úsilí, je hlavním konajícím sám Bůh. On je hlavním konajícím i tehdy, když se nacházíme v „noci“ a Boží přítomnost si neuvědomujeme. Čas „Letnic našeho života“ je pak časem, kdy si plněji, zjevněji a v hloubi

²⁴ Jde o slovní hříčku, kterou kazatel občas provokuje učené teology, podle jeho názoru odtržené od reality. Rozlišuje „Lesensmeister“ – „mistry nauky“ a „Lebensmeister“ – „mistry života“, kteří učí cestám Božím i na základě vlastní zkušenosti.

²⁵ V 26.

sebe samých uvědomíme Boží přítomnost a dokážeme se z ní radovat a žít. Protože však proces sjednocení nemůže být zde na zemi nikdy ukončen, i pro „dokonalé“ je zde stálá možnost (a nutnost) růst a menšit se. Menšit se ve svých pouze lidských plánech a náhledech a růst v bytí Božím dítětem. Dovolím si tento článek ukončit slovy, kterými Jan Tauler končí mnoho svých kázání: „Ať se na nás toto vše vyplní. K tomu nám pomáhéj Bůh. Amen.“

Několik podnětů z četby karmelitánské řehole svatého Alberta

(2. část)

P. Gorazd Cetkovský, O.Carm.

Dále je hned na začátku textu řehole pozoruhodné, že biskup Albert napsal tato pravidla na žádost bratří: „Protože nás však žádáte...“ Za touto žádostí stojí pokora bratří. Pokora, která se projevuje tím, že si nechám poradit. Že se obrátím na druhého a zeptám se: „Prosím tě, mohl bys mi k tomu, o co se snažím, něco říct?“

Samozřejmě – tady je to ve specifické situaci – máme před sebou komunitu, která chce žít v podstatě řeholním životem a obrací se na církevního představitele. My si z toho pro sebe můžeme vzít několik podnětů. Samozřejmě i my to můžeme na sebe vztáhnout v tom původním smyslu: jako *vzor poslušnosti vůči autoritě v církvi*. A pak i o nás bude platit: zajímá nás, co na tu nebo onu věc říká biskup, zajímá nás, co o tom říká katechismus, zajímá nás, jak se k dané věci vyjádřil papež. A ve farnosti – zvláště když je tam nějaké bublání a vření – zajímá nás, jak se k tomu postavil kněz. Ale to je jenom jedna rovina.

Kromě toho bych nám rád nabídl zmíněnou myšlenku naprosto obecně: *ochota nechat si poradit*. Vy laici žijete v manželství. Nebo i ve vztahu: rodiče a děti. Partner něco vidí jinak, děti mají mnohdy dobré nápady, dospívající to někdy řeknou neomaleně... – ale jak cenná je i tu pokora nechat si poradit nebo i ochota podřídit se!

Tady se dotýkáme tématu v současnosti hodně citlivého, a to je *postoj k autoritě vůbec*. V dnešní době je pro nás hodně těžké podřízovat se. Ale všimněte si (když se zase vrátíme na půdu života církve): církev od počátku je společenstvím, vedeným autoritou. Ježíš byl jednoznačně autoritou pro své apoštoly a apoštolové byli jednoznačně autoritou mezi ostatními učeníky a pro ostatní zástupy, které šly za Ježíšem. Takže kdybychom my byli natolik po-

platní dnešní době, že nejsme schopní snést žádnou autoritu, že každou hned strháme a zkritizujeme, čili že my jsme vždy sami sobě jedinou autoritou, tak nejsme na správné cestě. Přičemž – a to bych chtěl podtrhnout – naše ochota podřídit se autoritě přece nesmí být podmíněna tím, že ten druhý nemá žádné chyby, že se nikdy nespletl. V tomto smyslu považuji za úžasné, že se bratři obrátili na biskupa, jakoby mu říkali: „Otče biskupe, my bychom potřebovali, kdybyste se vyjádřil k tomu, jak my to na tom Karmelu žijeme...“

*Předání
karmelitánské řehole,
novodobá ikona*

Jako druhou věc bych nám chtěl v této souvislosti podtrhnout: biskup Albert v řeholi píše: „Mnohokrát a mnoha způsoby stanovili svatí otcové...“ (něco podobného, jako po mně chcete nyní vy). Všimněte si, jak krásný přístup svatý Albert v té situaci zaujal. Jsem přesvědčen, že Albert musel být člověk velmi zralý a moc zajímavý. A on, když za ním bratři se svou žádostí přicházejí, jim dává najevo: „Podívejte, takových společenství, která žijí podobně, a takových pravidel pro ta společenství, takových už je! Ale když se na mne obrácíte, tak dobře. Tak já vám tedy napíšu pravidla, jaká se budou hodit právě pro vás.“

Co je na tom hodné pozornosti? Jistě jste to už také na sobě postřehli: my někdy pod tlakem spěchu, odpovědnosti nebo třeba naší vlastní nejistoty (a nějak i naší vlastní pýchy) vnímáme jen sami sebe, to, jak já teď chci záležitost řešit. Někdy naše originalita dokonce přejde v opojné přesvědčení: já

přicházím s něčím úplně novým! Kdysi nás – ještě jako bohoslovce – před takovým postojem varoval mons. Kavale. Pamatuji si, jak nám kladl na srdce: „Mládenci, když přijдете někde do farnosti, nemyslete si: mnou to tady začíná! Ti přede mnou, ti byli buď líní, anebo hloupí. Mnou to v této farnosti začíná!...“ A tak i biskup Albert jakoby karmelitánům řekl: „Mládenci, takových společenství už je! A takových pravidel už je! Milí bratři a sestry, i tuto narážku, že nejsme jediní, považuji pro nás za slova velmi užitečná k tomu, abychom byli pokorní. Abychom si uvědomovali, že ne jenom my sami jsme tu se svým snažením, ale že Bůh žehná také mnoha jiným lidem a vede si je. A všimněte si, že tento poukaz na ostatní vůbec nevede k nějaké lhůstivosti nebo rozmělnění, jako by biskup Albert naznačil: „Takže je to vlastně jedno, podle čeho žijete a jak si počínáte. Tak si vyberte kteroukoli z těch řeholí, co už jsou, na tom nezáleží, hlavně ať máte zbožné srdce – a to stačí...“ Albertův postoj by se dal vyjádřit spíše slovy: „Podívejte, takových společenství je řada, takových lidí, kteří se snaží tak usilovně jako vy, je mnoho. Ale když chcete, tak já vám napíši, jak si váš život do budoucna představuji...“

I v našem životě je známkou zralosti, když dokážeme vnímat, jak se snaží ti druzí. Když si nepřipadáme jediní na tomto světě. Když to dokážeme ocenit, jak moc se ti druzí snaží. A když si zároveň každý dobře uvědomujeme: já nejsem oni. Hodně se dnes pocituje potřeba správného *sebepřijetí*. Já musím ve svém životě žít tak, aby to odpovídalo mé situaci a mému vybavení (tomu, co mně Pán Bůh dal) a mému povolání.

Zde se dotýkáme ještě jedné zajímavé otázky, totiž zda a nakolik navázal v řeholi pro karmelitány svatý Albert na to, co oni už na hoře Karmel žili předtím, než o sepsání řehole požádali. Není totiž úplně zřejmé, v jaké fázi své zkušenosti se karmelitáni na biskupa se svou žádostí obrátili. Mohlo tomu být tak, že jejich společenství se teprve formovalo, a proto svého zkušeného biskupa poprosili o vůbec základní nasměrování pro svou komunitu. Spíše ale (podle názoru historiků) bratři nějakou zkušenost s poustevnickým životem na Karmelu už měli za sebou. Ale dost možná bylo podnětem k prosbě o řeholi od biskupa něco úplně zvenčí, totiž že někdo vystoupil s kritikou proti jejich společenství a napadl je (jak to tehdy bývalo časté), že třeba nejsou spolehlivě pravověrní. Nebo prostě že to, jak na Karmelu žijí, se děje – obrazně řečeno – biskupovi za zády. A takové osočení by bylo dostatečným důvodem k tomu, aby bratři šli za biskupem a požádali ho: „Otče biskupe, my bychom velmi stáli o Vaše slovo, jak máme jako poustevníci na Karmelu žít! Ale už to nějaký čas děláme tak a tak...“ A jak jsem před chvílí vyzdvihl: biskup se k tomu nepostavil tím způsobem, že by jim řekl: „Na to zapomeňte! Já jsem ten nejchytřejší a já vám to teď nalinkuji.“ A zároveň je i málo představitelné, že by oni mu řekli: „Otče biskupe, udělejte to jak chcete, to je jedno. My klid-

ně to, co se nám osvědčilo a co jsme vyzkoušeli, odložíme a nadále se přidržíme jen toho, co nám předepíšete teď..." Ti bratři se cítili jaksi zavázáni žít na Karmelu podobně jako doposud. Co je k tomu zavazovalo? To, jak jim Pán Bůh na tom místě doposud žehnal a co už tam prožili. A tak máme za to, že i biskup Albert při sestavování řehole na to citlivě navázal.

A v tomto zase vidím něco poučného pro každého z nás. Pán Bůh může někdy v našem životě způsobit zásadní zvrat, skrze nějž jsme najednou nasměrování úplně nově. Ale troufnu si říci, že to nedělá moc často. Mnohem častěji jeho výzvy v našem životě ctí určitou *navaznost*. Takže my pak to, co jsme už prožili dřív, byť to třeba bylo i bolestné, neodhodíme, nepopřeme, ale neseme si to s sebou dál, ba na tom určitým způsobem stavíme.

Tak se tedy spolu pojí na jedné straně pokorné vědomí, že nejsme jediní, a na druhé straně přesvědčení, že nemůžeme zaprodat to, jak nás Pán Bůh vedl už dřív, ale musíme na to navazovat. A je zajímavé, že karmelitáni, když jim svatý Albert ona pravidla napsal, pak udělali všechno pro to, aby se jimi mohli řídit i dál. A přišly časy, kdy bylo hodně těžké to uhájit.

Zase krátce odbočme do historie. Takových společenství, jako byla skupinka poustevníků na Karmelu, tehdy existovalo veliké množství. Biskupové i papežská kurie byli zneklidněni nepřehledností situace a všelijakými nešvary, a proto 4. lateránský koncil (roku 1215) ustanovil, aby od té doby, když vznikne nějaké nové společenství, muselo přijmout jako pravidla pro svůj život nějakou starobylou řeholi, která je osvědčená a za kterou stojí autorita nějakého světce – sv. Augustina, sv. Basila, sv. Benedikta. To s sebou přineslo velký tlak i na karmelitány, ačkoliv vznik jejich společenství i sepsání řehole se odehrály již před zmíněným koncilem. Jenže to oni museli všude pracně dokazovat. A právě tehdy mohli udělat to, co udělal sv. Dominik, když převzal řeholi sv. Augustina a tu doplnil svými pokyny. Něco podobného by představovalo mnohem snazší variantu, jak existenci mladého a málo známého řádu z Karmelu obhájit.

Ale karmelitáni se svých pravidel vzdát nechtěli. Napjali síly, vyvinuli potřebné diplomatické úsilí mezi vlivnými osobami a u papežské kurie a podařilo se jim dosáhnout potřebných papežských dobrozdání. To ukazuje, že Alberta řehole pro ně opravdu nebyla něčím, čeho by se klidně byli zřekli.

ČASOPIS PRO DUCHOVNÍ ŽIVOT

Vydává Českomoravská generální delegatura řádu karmelitánů v Kostelním Vydří.

Odpovědný redaktor P. Gorazd Cetkovský O.Carm.

ISSN – KARMEL 1210 – 499X

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou s. p., ředitelstvím odštěpného závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích, j. zn.: P – 1911 / 97 ze dne 9. dubna 1997.

Evidenční číslo: MK ČR E 13791

KARMEL